

Historia nauczania grafiki w Krakowie

Mimo że historia Wydziału Grafiki obejmuje zaledwie pół wieku, podkreślić należy obecność zagadnień graficznych w programie nauczania niemal od samego początku istnienia Akademii Sztuk Pięknych. Historia kształcenia artystycznego na poziomie akademickim w środowisku krakowskim sięga początku XIX stulecia. Akademia Sztuk Pięknych na mocy statutu Uniwersytetu Jagiellońskiego z października 1818 roku rozpoczęła swoje funkcjonowanie jako Instytut w ramach Oddziału Literatury Wydziału Filozoficznego Uniwersytetu Jagiellońskiego¹.

Rok 1818 jest więc przyjmowany jako data niepodważalna w dziejach Uczelni, działającej jednak przez kolejne dwa stulecia pod różnymi nazwami, w odmiennej strukturze i w relacji z co najmniej kilkoma innymi instytucjami. Mimo to, właściwie wszyscy badacze przyjmują jako niekwestionowany fakt, iż akademickie nauczanie sztuki w Krakowie powinno być postrzegane jako proces ciągły, bez względu na kolejne przekształcenia nazw czy zmiany w strukturach samej szkoły, której dzieje były dość burzliwe jako proces ciągły, bez względu na kolejne przekształcenia nazw czy zmiany w strukturach samej szkoły, której dzieje były dość burzliwe.

W 1833 roku zaborcy, w ramach restrykcji po powstaniu listopadowym, zamknęli kilka wydziałów Uniwersytetu Jagiellońskiego, między innymi zlikwidowali Akademię Sztuk Pięknych i przenieśli ją do Instytutu Technicznego. Od tamtej pory, jako Szkoła Rysunku i Malarstwa funkcjonowała w jego ramach przez kolejne czterdzieści lat. Z tego okresu pochodzą pierwsze informacje o praktyce nauczania przedmiotów graficznych.

Współcześni badacze mają do dyspozycji stosunkowo skromną bibliografię tematu, bazującą przede wszystkim na źródłowych, lecz mających charakter wyraźnie historyczny, opracowaniach Władysława Łuszczkiewicza, Ludwik Ręgorowicza oraz nieco nowszych tekstach Dutkiewicza, Ślesieńskiego i Jeleniewskiej-Ślesieńskiej czy Dormusa. Publikacje te, dotyczące całościowej historii krakowskiej uczelni, jedynie w niewielkim zakresie odnoszą się do dziejów poszczególnych jej jednostek. Te trudności „przełamują” niektórzy autorzy, choćby Janina Więckowska-Lazar, używając w swym opracowaniu sformułowania *Grafika Akademii Sztuk Pięknych w Krakowie*², co zresztą wydaje się wyborem głęboko uzasadnionym w świetle problemów dotyczących strukturalnej zależności i różnorodności nazw kolejnych jednostek, jakie były odpowiedzialne za nauczanie grafiki w dziejach Akademii. Ta sama autorka dokonuje też wstępnej periodyzacji

---

1 *Podstawową bibliografię dotyczącą historii krakowskiej Akademii Sztuk Pięknych do roku 1994 znaleźć można w jubileuszowej publikacji 175 lat nauczania malarstwa, rzeźby i grafiki w krakowskiej Akademii Sztuk Pięknych, red. Ząbkowski J., Kraków, 1994. Pozycja ta uwzględnia także kalendarium dat z historii ASP – s. 347-349.*

2 *175 lat nauczania malarstwa, rzeźby i grafiki w krakowskiej Akademii Sztuk Pięknych, red. Ząbkowski J., Kraków, 1994. – tu w odniesieniu do interesującej nas kwestii szczególnie J. Więckowska-Lazar, Grafika Akademii Sztuk Pięknych w Krakowie, s. 129-160.*

rozwoju krakowskiej grafiki w środowisku ASP, dzieląc dzieje dyscypliny na cztery okresy: 1818-895, 1895-1918, 1918-1945 oraz – co może szczególnie ciekawe – 1945-1993 (*sic!*). Widać więc, że przyjęte przez badaczkę cezury nie odnoszą się właściwie wcale do dat związanych z samym Wydziałem. „W selekcji dat i faktów nie poddaję ich organizacyjno-instytucjonalnej formule” – pisze Więckowska-Lazar, podkreślając znaczenie raczej przemian i wartości stylistycznych związanych z formalnymi jakościami dzieł powstających w kręgu ASP, niż zależności strukturalnych (instytucjonalnych). W związku z tym przyjęta perspektywa uwzględnia zarówno tradycję nauczania grafiki w ASP, jak i faktografię dotyczącą samego Wydziału Grafiki.

Dostępne dziś materiały źródłowe, nie pozwalają na wyraźne określenie ani programu, ani form nauczania w obrębie poszczególnych dyscyplin artystycznych. Dotyczy to także nauczania przedmiotów graficznych. Stosunkowo wcześniej w programie zajęć umieszczona została litografia. W statucie szkoły wymieniane jest także sztycharstwo, nie ma jednak żadnych konkretnych informacji o planowanym zakresie nauczania tego przedmiotu. Mimo doskwierającego deficytu wiedzy, już sam fakt planowania obecności technik graficznych w programie studiów artystycznych zasługuje na odnotowanie. Warto zaznaczyć, że uczniowie Szkoły Rysunku i Malarstwa korzystali ze współpracy z zakładem Piotra Wyszkwoskiego, w którym funkcjonowała prasa litograficzna.

Projektowany regulamin studiów z czasów reformy Fałata zakładał początkowo istnienie odrębnych trzech katedr rysunku i dwóch katedr malarstwa, prowadzonych przez różnych profesorów. Jednak na wniosek dyrekcji szkoły przyjęto na próbę odmienny system, w którym w pięciu niezależnych katedrach łączonych rysunku i malarstwa nauczali odrębni prowadzący. Dzięki temu uczniowie mieli podlegać w ciągu całego toku studiów jednemu profesorowi, w czym upatrywano pozytywnego waloru sprzyjającego kształtowaniu artystycznej tożsamości adeptów sztuki. Wyniki tego naukowego eksperymentu oceniono pozytywnie, co doprowadziło do utrwalenia przyjętego schematu na kolejne lata.

Szkoła grafiki 1906–1923

W 1906 roku w strukturze Akademii Sztuk Pięknych powstała pierwsza pracownia grafiki (wedle ówczesnej terminologii: szkoła specjalna grafiki). Niewątpliwie dla rangi nowej jednostki ogromne znaczenie miało powierzenie jej prowadzenia Józefowi Pankiewiczowi, który cieszył się dużym autorytetem wśród studiujących. Powołanie niezależnej jednostki dydaktycznej realizowało nie tylko wcześniejsze założenia programowe, ale przede wszystkim odpowiadało na płynące ze strony środowiska studenckiego oczekiwania. Prestiż i uznanie wysokiego poziomu artystycznego krakowskiej szkoły w zakresie grafiki potwierdza przyznanie w roku 1911 nagród w I Konkursie Graficznym im. Henryka Grohmana dwu reprezentantom szkoły krakowskiej: Janowi Rubczakowi (studiującemu w „szkole Pankiewicza”) oraz Władysławowi Skoczylasowi („szkoła

Wyczółkowskiego”³). Kolejne zmiany w funkcjonowaniu szkoły przyniosło zatwierdzenie nowego statutu Akademii, w październiku 1910 roku. Głównymi przedmiotami nauczania pozostawały niezmiennie malarstwo i rzeźba, jednak przewidziano możliwość tworzenia odrębnych szkół dla nauczania innych dyscyplin, co dotyczyło m.in. przedmiotów graficznych. Adepti, po co najmniej dwuletnim okresie studiów w którejś ze szkół głównych (malarstwa i rysunku bądź rzeźby), mogli się starać o przyjęcie do jednej ze szkół specjalnych.

Katedra grafiki 1923–1950

Choć szkoła specjalna grafiki podlegała bezpośrednio rektorowi ASP, jej kierownictwo początkowo powierzano pedagogom rekrutującym się z grona malarzy, jak to się stało w przypadku Pankiewicza. Dopiero w roku 1923 – „nie bez dyskusji i walk z ministerstwem”, jak pisze Janina Więckowska-Lazar – został ostatecznie utworzony odrębny etat dla profesora grafiki. Intencją ówczesnych władz ASP było powierzenie go uznanemu wówczas artyście Leonowi Wyczółkowskiemu (1852–1936), który jednak odmówił przyjęcia stanowiska. Ostatecznie objął je Jan Wojnarski (1879–1937), który prowadził szkołę w latach 1923–1937.

Wojnarski zapamiętany został jako wnikliwy znawca technik i metod graficznych oraz eksperymentator w zakresie technologii, a także autor pierwszych programów dydaktycznych w zakresie grafiki. Nie mniejsze jest jego znaczenie jako artysty – o docenieniu twórcy w tej dziedzinie świadczy przyznanie mu u schyłku życia (1937) złotego medalu na Wystawie Sztuki Dekoracyjnej w Paryżu. W okresie bezpośrednio poprzedzającym lata II wojny światowej (1937–1939), po śmierci Wojnarskiego, kierowanie szkołą grafiki objął jego uczeń Andrzej Jurkiewicz (1907–1967), związany wcześniej z Państwowym Instytutem Sztuk Plastycznych w Krakowie (dawniej Państwowa Szkoła Sztuk Zdobniczych i Przemysłu Artystycznego)⁴. Znaczenie Jurkiewicza dla dydaktyki zagadnień graficznych jest nie do przecenienia. Opracowany przez niego podręcznik technik graficznych stał się jednym z podstawowych źródeł teoretycznych nauczania przedmiotu⁵. Tuż przed II wojną światową kierownictwo jednostki przejął Konrad Srzednicki (1894–1993), studiujący wcześniej w szkole warszawskiej między innymi u Władysława Skoczylasa. Obaj artyści (Srzednicki i Jurkiewicz) należeli też do kadry Akademii po roku 1945. Z kręgiem warszawskim związany był także Ludwik Gardowski (1890–1965), od lat 30. zajmujący się zagadnieniami projektowania graficznego (szczególnie liternictwa), pracujący na Akademii Krakowskiej w latach 1929–1961. Z grona artystów związanych zarówno ze środowiskiem

---

3 Z. Kamiński, *Dzieje życia w pogoni za sztuką*, Warszawa 1975, s. 142.

4 Na temat szkoły patrz: *Wyższa Szkoła Sztuk Plastycznych w Krakowie. Przeszłość. Stan obecny. Zamierzenia. Organizacja. 1949–1955*, Kraków 1949.

5 D. Folga-Januszewska, *Andrzej Jurkiewicz 1907–1967*, „Projekt” 1981, nr 3; A. Jurkiewicz, *Podręcznik metod grafiki artystycznej, nakł. własnym autora, cz. 1*, Kraków 1938; *tenże*, *Podręcznik metod grafiki artystycznej, nakł. własnym autora, cz. 2*, Kraków 1939.

warszawskim, jak i z Państwową Szkołą Sztuk Zdobniczych i Przemysłu Artystycznego w Krakowie wywodził się Witold Chomicz (1910–1984), późniejszy wieloletni pedagog ASP⁶.

Zakończenie II wojny światowej i lata powojenne przyniosły zmiany w działaniu Akademii Sztuk Pięknych w Krakowie. Wraz ze zmianami organizacyjnymi uczelnia pozyskała nowe budynki, przede wszystkim gmach dawnego Muzeum Przemysłu Artystycznego w Krakowie przy ul. Smoleńsk (1951) oraz budynek przy ul. Humberta. Wyodrębnione zostały też pierwsze wydziały. Zmiany te przyczyniły się do zdefiniowania priorytetów dydaktycznych, pozwalając na usamodzielnienie się Katedry Grafiki oraz rozszerzenie jej dotychczasowego programu dydaktycznego i artystycznego. Katedra prowadzona była wówczas przez Konrada Srzednickiego, natomiast odrębną Pracownią Liternictwa i Grafiki Użytkowej kierował wspomniany Ludwik Gardowski. W tamtym czasie wyraźne było wyznaczenie odrębnych, równoległe prowadzonych linii dydaktyki: grafiki warsztatowej i projektowania graficznego. Schemat ten utrwalił się w dalszym rozwoju Akademii.

Akademia Sztuk Plastycznych 1950–1956

Przyłączenie do Akademii Sztuk Pięknych w roku 1950 Wyższej Szkoły Sztuk Plastycznych doprowadziło do zwiększenia liczby prowadzonych przez Akademię kierunków kształcenia. W tym okresie w krakowskiej szkole powołano Wydział Grafiki. Opracowany, jeszcze w kręgu Państwowego Instytutu Sztuk Plastycznych, program dydaktyczny uwzględniał szerokie spektrum zagadnień oscylujących wokół projektowania użytkowego, co przyniosło widoczne korzyści po włączeniu tej jednostki w struktury Akademii. Chronologię pozwalającą na uznanie roku 1950 za początek istnienia Wydziału zaburza fakt, iż stanowił on składową nie Akademii Sztuk Pięknych, lecz Akademii Sztuk Plastycznych, bo taką nazwę nosiła uczelnia w tym czasie (!). Do pierwotnej nazwy powrócono w 1957 roku, ale Wydział przekształcono na Studium Grafiki, pozostawiając jego dotychczasową strukturę. Z tego powodu dopiero po 18 latach, w roku 1968, będzie można mówić o początku istnienia nowej jednostki pod jej obecną nazwą – Wydziału Grafiki Akademii Sztuk Pięknych w Krakowie.

Oprócz samodzielnej historii grafiki warsztatowej, w środowisku Akademii, w okresie przedwojennym tradycje grafiki projektowej łączyły się z działalnością artystów z kręgu Państwowej Szkoły Sztuk Zdobniczych i Przemysłu Artystycznego w Krakowie. Tu istniał Wydział Grafiki Użytkowej, w którym od roku 1922 działał m.in. absolwent ASP, Henryk Uziębło. Związani ze szkołą byli także od roku 1912 Jan Bukowski oraz od roku 1934 Witold Chomicz

W roku 1938 placówka została przekształcona w Państwowy Instytut Sztuk Plastycznych. Do roku 1936 prowadzony przez Chomicza tutejszy Wydział Grafiki Użytkowej zyskał Pracownię

⁶ E. Rutkowiak, *Witold Chomicz jako grafik książki*, „Biuletyn Biblioteki Jagiellońskiej” 1995, nr 1–2, s. 179 i n.

Doświadczalnej Książki, w której realizowano zaawansowany kurs specjalistyczny (trzyletni) w tej dziedzinie. Prócz Chomicza, z Państwowym Instytutem Sztuk Plastycznych (po roku 1945 przemianowanym na Wyższą Szkołę Sztuk Plastycznych) związany był także Adam Stalony-Dobrzański. Obaj wspomniani kontynuowali pracę dydaktyczną w okresie powojennym. Opracowany w kręgu PISP-u program dydaktyczny uwzględniał szerokie spektrum zagadnień oscylujących wokół projektowania użytkowego, co przyniosło widoczne korzyści po włączeniu tej jednostki w struktury Akademii (1950). W latach 1950-1956 wśród wydziałów istniał Wydział Grafiki, będący pierwszą w długiej historii uczelni, niezależną i równorzędną wobec innych wydziałów jednostką dedykowaną tej dyscyplinie.

Akademia Sztuk Pięknych. Studium Grafiki 1957-1968, Wydział Grafiki 1968 -

Studium Grafiki działało w Akademii Sztuk Pięknych w latach 1957-1968, przy czym od 1964 do 1968 roku współtworzyło strukturę Wydziału Malarstwa i Grafiki.

Rozdzielenie istniejącego w latach 1956-1968 Wydziału Malarstwa i Grafiki na jednostki niezależne względem siebie i równorzędne w strukturze uczelni nastąpiło w roku 1968.

W momencie powstania nowego wydziału istniała już długa tradycja akademickiego nauczania zagadnień grafiki, funkcjonowały jednostki dydaktyczne ukierunkowane na nauczanie tej dyscypliny. Znakomita większość kadry wywodziła się spośród absolwentów macierzystej szkoły, mieli oni praktykę w zakresie dziedzin graficznych wyniesioną z czasów studiów i późniejszej pracy zawodowej.

Jednocześnie umowność wielu dat związanych z Wydziałem Grafiki komentuje na przykład Krzysztof Tomalski: „Na rok 2013 przypadła czterdziesta piąta rocznica powstania Wydziału Grafiki” – pisze – „lub rocznica sześćdziesiąta trzecia. [...] Obydwie rocznice odwołują się do ważnych dla Wydziału dat, stawiając w dodatku istotne pytanie o jego wiek. Wydział istnieje sześćdziesiąt trzy lata czy tylko czterdzieści pięć? Spór to może groteskowy, ale zupełnie zasadny [...]”⁷. Nauczanie grafiki prowadzono początkowo w ramach niezależnej Katedrze Grafiki („szkoła specjalna grafiki” 1906), znacznie później w obrębie wydziału, który istnieje od ponad stulecia (1909-2018). Niemniej w praktyce nauczania przedmiotów graficznych utrwalił się w tamtych latach funkcjonujący już wcześniej (praktykowany po roku 1950) podział na Katedry Grafiki Artystycznej (Litografia, Miedzioryt, Drzeworyt) oraz Katedry Grafiki Użytkowej (Książka, Plakat, Liternictwo).

Istniała już wtedy tradycja akademickiego nauczania zagadnień grafiki, funkcjonowały jednostki dydaktyczne ukierunkowane na nauczanie tej dyscypliny. Większość kadry wywodziła się spośród absolwentów macierzystej szkoły, którzy mieli praktykę w zakresie dziedzin z obszaru grafiki

---

⁷ K. Tomalski, 45/63, w: *Grafika ASP...*, red. K. Tomalski, A. Pankiewicz, T. Daniec, K. Sowiński, Wydawnictwo ASP, Kraków 2013, s. 3.

warsztatowej i projektowej wyniesioną z czasów studiów i późniejszej pracy zawodowej. Artystyczna biografia artystów tworzących najwcześniejszą obsadę Katedry, później Wydziału Grafiki, silnie związana z tradycjami międzywojennego modernizmu, bez wątpienia wpłynęła na postrzeganie mediów graficznych i ich specyficznych jakości. Srzednicki i Gardowski (obaj zainteresowani z jednej strony grafiką, z drugiej zaś możliwością przełożenia tych osiągnięć na szeroko rozumiane projektowanie graficzne), posiadali nie tylko niezwykle bogaty dorobek artystyczny, ale również praktykę dydaktyczną i umiejętność przekazania idei młodemu pokoleniu. Podobnie Mieczysław Wejman okazał się pokoleniowym łącznikiem, przekazującym schedę młodszym artystom, a zdefiniowany w kręgu krakowskiego Wydziału Grafiki rys artystyczny wpłynął między innymi na uczniów Mieczysława Wejmana, takich jak Andrzej Pietsch, Zbigniew Lutomski, Tadeusz Jackowski, Jacek Gaj, Marta Kremer, Włodzimierz Kotkowski, Stanisław Wejman, Anna Sobol-Wejman, Janusz Karwacki, Jacek Sroka.

Ważnym elementem okazał się także trwający w latach 60. i 70. XX wieku związek z innymi formami wypowiedzi artystycznej, zwłaszcza z malarstwem. Ta historycznie uwarunkowana kohabitacja (istnienie Wydziału Malarstwa i Grafiki) pozostała żywa pomimo późniejszej formalnej niezależności wydziałów. Fakt, że na kształtowanie procesu dydaktycznego mieli wpływ z jednej strony znawcy zagadnień projektowych, z drugiej zaś artyści zainteresowani autonomiczną jakością obrazu, pozwalał rozwijać na Wydziale twórczą współpracę obydwu kierunków współczesnej grafiki. Ogromne znaczenie dla twórczej działalności zarówno Gardowskiego, jak i Srzednickiego czy Wejmana miała znajomość różnorodnych środowisk artystycznych. Podnoszony jeszcze w kręgu „Rytu” postulat kontynuowania stylistyki narodowej doprowadził do bardzo wyraźnego ożywienia poszukiwań w zakresie środków formalnych i jakości ekspresji obrazu graficznego w polskiej sztuce przed II wojną światową. Co szczególnie ważne, zjawisko to zaznaczyło się zarówno w twórczości warsztatowej, jak i w stale rozwijającym się nurcie projektowym.

Generacja grafików łączonych z krakowską uczelnią w okresie następującym bezpośrednio po II wojnie światowej wywodzi się jeszcze z tradycji sztuki dwudziestolecia międzywojennego. W sposób czytelny geneza ta jest widoczna w twórczości Srzednickiego i Gardowskiego. Do pokolenia tego należą także nieco młodsi od wymienionych: Andrzej Jurkiewicz, Maciej Makarewicz i Mieczysław Wejman. Jak pisze Jan Fejkiel: „Wejman stworzył wieloznaczną metaforę egzystencjalną: doświadczenie wojny i okupacji łączą się w niej z refleksją nad kondycją artysty w otaczającym go świecie, już po kataklizmie, choć dalekim od doskonałości, gdzie nie ma miejsca dla tych, którzy widzą, słyszą i manifestują potrzebę wolności”⁸. Twórczość Wejmana daje też początek krakowskiej szkole grafiki⁹. Określenie to stosowane do opisu szerokiej grupy dzieł

---

8 J. Fejkiel, *W dialogu z mistrzami*, [w:] *Grafika ASP...*, s. 25.

9 *Mieczysław Wejman, Rowerzysta. Akwaforty i szkice z lat 1957–1971, Katalog wystawy, ASP w Krakowie, Stowarzyszenie Międzynarodowe Triennale Grafiki w Krakowie, Międzynarodowe Centrum Kultury w Krakowie, praca*

powstających przede wszystkim w latach 60. i 70., pozwala ująć w umowne ramy elementy formalne i treściowe, znamionują charakterystyczne dla twórczości artystów tego czasu i miejsca.

Za najbardziej charakterystyczny rys krakowskiej szkoły grafiki uznaje się dość ogólnie wskazywane: „dążenie do perfekcji warsztatowej i predylekcję do przedstawień o charakterze metaforycznym”¹⁰. Metafora ma tu najczęściej charakter uniwersalny, często odnosi się do treści egzystencjalnych, nie stroni też od wątków krytycznych, używa się ironii lub groteski, zazwyczaj odnosząc się do kondycji jednostki i społeczeństwa. Jest to sztuka, w której przekaz pozostaje równie istotny, co wskazana wyżej warsztatowa precyzja.

Właśnie to erudycyjne połączenie formalnej perfekcji i wyraźnego komunikatu przesądza o odrębności krakowskiego fenomenu. Do najbardziej reprezentatywnych autorów krakowskiej szkoły grafiki, współtworzących jej charakterystyczne jakości, należą twórcy związani z Wydziałem Grafiki, m.in.: Andrzej Pietsch, Jacek Gaj, Janusz Karwacki i Włodzimierz Kotkowski.

W wywiadzie przeprowadzonym przez Paulinę Tenderę Krzysztof Tomalski¹¹ tak ustosunkowuje się do określenia krakowska szkoła grafiki: „Krakowska szkoła grafiki to pojęcie tyle enigmatyczne ile wciąż niedomknięte choć czytelne i rozumiane w całej Polsce.[...] Krakowska szkoła grafiki to zespół pewnych charakterystycznych cech, odmienny od innych ośrodków język sztuki, to specyficzna, głęboka metafora granicząca z jednej strony z surrealizmem, z drugiej ze swoistą poetyką, symboliką. Ta szkoła, to nie jedynie kwestia dat, ale sposobu myślenia o sztuce. [...] jej rdzeń stanowili: Konrad Szrednicki, Mieczysław Wejman, Włodzimierz Kunz, Franciszek Bunsch, Andrzej Pietsch, Jacek Gaj, Janusz Karwacki, w innym wymiarze Jurek Panek czy Wójtowicz, później Stanisław Wejman, Jacek Sroka. Pamiętamy też o sprzężeniu zwrotnym: Wydziału Grafiki i Biennale Grafiki. Jedno z pierwszych w Europie Międzynarodowe Biennale Grafiki. Dlaczego cała grafika polska ma dziś tak mocną pozycję na świecie? Gdy tworzyła się krakowska szkoła grafiki to wszędzie grafika jeszcze pełzała a krakowskie biennale ją dopiero kreowało. W dużym stopniu dzięki tej renomie, do której staram się dopisać, w poczuciu odpowiedzialności za ten kawał czasu i ludzi, których trochę tylko znałem...”

Warto pamiętać, że jednocześnie rozwija się nurt, dla którego punktem odniesienia jest szerszy kontekst kulturowy, ujawniający elementy surrealistyczne i abstrakcyjne. Przykładem jest tu twórczość Kunza, w której odnajdujemy wątki łączące jego twórczość z malarską tradycją XX wieku. Obecność swobodnego gestu, odrębnego znaku i ekspresyjnej formy stanowi przeciwwagę dla wyrafinowanych detali szkoły krakowskiej i jej rozbudowanych narracji.

---

zbiorowa pod red. D. Saul, *Międzynarodowe Centrum Kultury Kraków, 12 września – 29 października 2006.*

10 M. Raczek-Karcz, *Jedność w wielości, czyli o najnowszej grafice powstającej przy ul. Humberta... i nie tylko* [w:] *Grafika ASP...*, s. 61.

11 *Archiwum własne, wywiad z dn. 7 lutego 2018.*

Jeszcze inne walory prezentuje twórczość autorów-malarzy i rysowników związanych z Wydziałem Grafiki. Choćby dorobek (zwłaszcza rysunkowy) Adama Hoffmanna, który od roku 1974 prowadził pracownię rysunku na Wydziale Grafiki. W sposób najbardziej charakterystyczny wypowiedział się on w rysunkach o wyrazistej ekspresji i często krytycznym przekazie. Relacje międzyludzkie, konflikty czy z pozoru codzienne sytuacje, nasycone refleksją o charakterze uniwersalnym, stanowiące centrum tych prac inspirowały do poszukiwania tematów w najbliższym otoczeniu i bezpośrednio w otaczającej artystę rzeczywistości.

Znacznie bliższy malarskim tradycjom okazał się styl Zbysława M. Maciejewskiego, swobodnie nawiązującego do elementów rodzimego symbolizmu i kolorystycznej ekspresji płócien. Wyrazista, czasem wręcz manieryczna forma jego dzieł wyraźnie odsyła do swych historycznych źródeł (malarstwo Boznańskiej, Wojtkiewicza czy Mehoffera), nie tracąc przy tym indywidualnego charakteru. Estetyczne wyrafinowanie prac Maciejewskiego i ich kolorystyczne bogactwo znajdują kontynuację w malarstwie Stanisława Tabisza (obecnego Rektora uczelni).

Począwszy od połowy lat 70. XX wieku, profesorowie Jacek Gaj, Janusz Karwacki, Włodzimierz Kotkowski, przy współdziałaniu malarzy Jana Świderskiego, Juliusza Joniaka, a później Zbysława Maciejewskiego i Stanisława Batrucha sformułowali kształt Katedry Rysunku i Malarstwa. Odtąd stać się ona miała już nie tyle ogólnoplastyczną i niejako uzupełniającą, lecz pełnoprawną jednostką dyplomującą w ramach Wydziału Grafiki. Ta koncepcja znajduje kontynuację po dwutysięcznym roku, kiedy w katedrze powstaje Pracownia Rysunku Narracyjnego, prowadzona przez Dariusza Vasinę, a później Jakuba Woynarowskiego. Ukształtowanie się roli rysunku i malarstwa jako mediów pozwalających na bezpośredni zapis indywidualnej wizji manifestującej kreatywność autora stało się, mimo wielu przemian jakim w ostatnim stuleciu podlega sztuka, podstawowym czynnikiem kształtującym funkcjonowanie katedry.

Istotne wydaje się także wewnętrzne powinowactwo, jakie można dostrzec między twórczością autorów z lat 60. i 70. XX wieku a ich artystycznymi spadkobiercami w kolejnych dekadach. Mocna w formie, zaś ironiczno-krytyczna w treści sztuka Jacka Sroki w pewnym sensie łączy wskazane wyżej wątki. Znaczące są analogie w dziełach Ożoga, operującego zdecydowaną formą i wyrazistym kolorem, często w powiększonym formacie, co nie pozostaje obojętne dla ekspresji dzieł. Na tym tle dość wyraźnie zaznacza się z kolei odrębność młodszego pokolenia artystów, takich jak Krzysztof Tomalski, Marcin Surzycki i Piotr Panasiewicz. Twórczy dialog z tradycją wydają się prowadzić w pełni świadomie graficy debiutujący już u progu XXI wieku: Kacper Bożek, Tomasz Daniec i Tomasz Winiarski.

Choć piśmiennictwo naukowe z dziedziny historii sztuki skupia się w ogromnej mierze na zagadnieniach grafiki warsztatowej, trzeba pamiętać, że w tym samym czasie rozwija się także fenomenalna twórczość w zakresie grafiki użytkowej artystów wywodzących się z krakowskiej

szkoły. Podjęte w ramach uczelni działania Ludwika Gardowskiego, Witolda Chomicza, Adama Stalony-Dobrzańskiego, Macieja Makarewicza czy Witolda Skulicza wyznaczały początki funkcjonowania dzisiejszej Katedry Grafiki Projektowej na Wydziale. Postępujące przez lata przeobrażenia strukturalne i konsekwentne budowanie autonomii utrwały z czasem silną pozycję tej dziedziny w programie kształcenia na Wydziale.

W 1957 roku powstała Pracownia Filmu Animowanego. Początkowo pod nazwą Pracownia Rysunku Filmowego, przy Studium Scenografii ASP, a następnie od 1958 w ramach struktur Studium Grafiki. Była to pierwsza jednostka kształcąca w dziedzinie filmu animowanego na uczelniach artystycznych w Polsce oraz jedna z pierwszych na świecie. Pomysłodawcą powstania kształcenia w tej dziedzinie był Kazimierz Urbański, który prowadził pierwsze zajęcia w latach 1957 - 1972. W kolejnych latach pracownię prowadzili Jan January Jańczak 1972 - 1979 rok i Krzysztof Kiwerski 1979 -1981. Od roku 1981 do 2013 Pracownią Filmu Animowanego kierował Jerzy Kucia, szeroko rozwijając jej działania w zakresie programowym, artystycznym jak też organizacyjnym, tworząc stabilne podstawy funkcjonowania Pracowni w trudnym okresie transformacji ustrojowej. Działania i rozwój pracowni w tamtych latach legły u podstaw niezwykle szybkiego rozwoju zainteresowania możliwościami animacji wśród artystów grafików. Duża grupa artystów, tworzących wizerunek dzisiejszej polskiej animacji, między innymi: Ewa Borysewicz, Zbigniew Czapla, Marta Pajek, Tomasz Siwiński, wywodzi się z Pracowni Filmu Animowanego.

Lata 80. XX wieku przynosiły kolejne zmiany na Wydziale. Ciekawą uwagę przytacza Piotr Kunce w odniesieniu do dyskusji, jaka odbyła się w gronie pracowników Wydziału w latach 80. XX wieku, kiedy na prośbę ówczesnego dziekana Witolda Chomicza młodzi pracownicy Wydziału mieli opracować koncepcję zmian programowych. „Z prowadzonych wówczas dyskusji pamiętam sensowną uwagę Romana Banaszewskiego o wyraźnym rozdzieleniu tych dziedzin, które pracują dla ogólnie rozumianej promocji, reklamy (plakat, projektowanie opakowań, fotografia reklamowa), od tych, które realizują projektowanie pozbawione tej funkcji (np. książka, film animowany, fotografia artystyczna)”¹². Wzmianka ta jest interesująca w kontekście chronologii zmian w postrzeganiu roli i możliwości poszczególnych dziedzin. Wyprzedza ona bowiem znacząco pojawienie się czynników ekonomicznych systemu, który funkcjonował w Polsce dopiero po roku 1989. Upowszechnienie tej świadomości przyniosły kolejne lata rozwoju Uczelni, postępującego wraz ze zmianami polityczno-gospodarczymi kraju.

---

12 P. Kunce, *Trudna sprawa, czyli o Katedrze Grafiki Projektowej*, [w:] *Grafika ASP Kraków*, pod red. K. Tomalskiego, Kraków 2013, s. 85.

Nie bez związku z wydarzeniami politycznymi – w znacznej mierze pod wpływem dyskusji toczących się w akademickich kręgach „Solidarności”, związanych z koniecznością zmian programowych w dotychczasowej praktyce akademickiej – pojawił się postulat utworzenia na Wydziale nowej jednostki – Katedry Fotografii¹³. „Dla koncepcji programowej powstającej Katedry istotna okazała się konieczność przeprowadzenia swoistej inwentaryzacji »rzeczywistości zastanej«, czyli zaktualizowania relacji między zasadami edukacji fotograficznej i jej historią a współczesnym statusem medium”¹⁴. Problemy te dobitnie ujawniły swą aktualność w kolejnych latach wraz z lawinowo narastającym zainteresowaniem artystów możliwościami, jakie dają współczesne narzędzia rejestracji i przekształcania obrazu.

Senat ASP, dzięki wytrwałym staraniom Zbigniewa Zegana, uchwalił powołanie nowej Katedry w listopadzie 1982 roku, jeszcze w trakcie trwania stanu wojennego. Decyzję tę zatwierdził Włodzimierz Kunz, pierwszy elekcyjny rektor ASP, znający realia Wydziału i wywodzący się z niego. Pierwszym kierownikiem nowej Katedry został Jerzy Werner, a od 1990 roku prowadził ją Zbigniew Łagocki. Katedra została utworzona przez połączenie dotychczasowego Międzywydziałowego Zakładu Fotografiki ASP i działającej na Wydziale Pracowni Fotograficznej. W ramach nowej Katedry funkcjonowały początkowo trzy, zaś od 1995 roku cztery pracownie. W momencie powołania i przez kilka kolejnych lat była to jedyna tego rodzaju jednostka dydaktyczna na wyższych uczelniach artystycznych w Polsce. Uruchomienie w 1995 roku Pracowni Obrazowania Elektronicznego, kierowanej początkowo przez Krzysztofa Kiwerskiego, zaowocowało zmianą nazwy jednostki, która w latach 1995–2011 nosiła nazwę Katedry Fotografii i Intermediów. Kolejna zmiana nastąpiła w roku 2011 – wówczas w strukturę Katedry włączona została Pracownia Filmu Animowanego, mająca już wówczas długą historię pedagogicznej i twórczej aktywności. Zmiana przyniosła następną aktualizację nazwy jednostki, która odtąd brzmiała Katedra Filmu Animowanego, Fotografii i Mediów Cyfrowych. Połączenie tych ścieżek kształcenia było impulsem do nowych działań w obszarze tworzenia obrazu i jego użytkowania w zupełnie nowych środowiskach medialnych.

Obecnie w skład Wydziału Grafiki wchodzi katedry: Rysunku i Malarstwa, Grafiki Warsztatowej, Projektowania Graficznego, a także Filmu Animowanego, Fotografii i Mediów Cyfrowych.

Rola i znaczenie Wydziału Grafiki ASP w Krakowie w dziejach uczelni

---

13 Z. Zegan, *Fotografii na „Grafice” trzydzieści lat minęło jak jeden dzień...*, [w:] *Grafika ASP...*, dz. cyt., s. 92.

14 M. Janczyk, *O przenoszeniu rzeczywistości w sferę obrazów: fotografia i media cyfrowe*, [w:] *Grafika ASP...*, dz. cyt., s. 113.

W perspektywie 200-lecia istnienia krakowskiej ASP historia Wydziału Grafiki może wydawać się relatywnie krótka, ale z punktu widzenia rozwoju uczelni i jej najnowszych dziejów okazuje się niezwykle dynamiczna i istotna. Osobowości artystów współtworzących Wydział Grafiki były ważne dla rozwoju całej Akademii. Godność rektora ASP piastowali przecież Konrad Szrednicki (1951–1952), Mieczysław Wejman (1952–54 oraz 1967–72) oraz Włodzimierz Kunz, trzykrotnie obejmujący najwyższy urząd (1980–1983; 1983–1986 i 1993–1996). Z Wydziałem związani byli również kolejni rektorzy ASP – malarze Jan Szancenbach (1987–1993) i Stanisław Tabisz (2012–2016; 2016 do dzisiaj). Pedagodzy i absolwenci Wydziału działający w drugiej połowie XX wieku stworzyli silne i mocno zintegrowane środowisko artystyczne, zarówno w wymiarze krajowym, jak i międzynarodowym. Znaczenie artystyczne tego kręgu opierało się na dorobku i osobowościach artystycznych, a jednocześnie zaznaczało swój wpływ na współczesną panoramę sztuki poprzez aktywne moderowanie życia artystycznego. Przejawem tego były takie inicjatywy, jak Międzynarodowe Biennale (i Triennale) Grafiki czy późniejsze Grand Prix Młodej Grafiki Polskiej. Jednocześnie istotnym *signum temporis* dekad jest stale rosnące zainteresowanie grafiką użytkową, fotografią, animacją i współczesnymi mediami cyfrowej rejestracji oraz obróbki obrazu. W obecnym kształceniu na Wydziale Grafiki widać zmianę w rozłożeniu akcentów pomiędzy wartością klasycznego warsztatu a teoretyczną, analityczną refleksją nad dziełem. Chodzi przy tym nie tyle o odrzucanie norm i historycznych formuł, ile o wnikliwe poszukiwanie autentycznych wartości i środków służących do ich wyrażenia.